

Smitta och smittförande avfall

Hantering av smitta och smittförande avfall i den kommunala hälso- och sjukvården

PROGRAM

Uttrycker värdegrund och önskvärd utveckling av verksamheten.

POLICY

Uttrycker ett värdegrundsbaserat förhållningssätt och principer för vägledning.

STRATEGI

Konkretiserar ett program eller en policy och utgör en grund för Prioritering.

HANDLINGSPLAN

Beskriver konkreta mål och åtgärder.

RIKTLINJER

Säkerställer ett riktigt agerande och en god kvalitet vid handläggning och utförande.

Dokumentansvarig på politisk nivå: Programnämnd Social välfärd

Dokumentansvarig på tjänstemannanivå: Medicinskt ansvariga

Innehåll

Inledning	4
Syfte	4
Smitta och smittspridning	4
Smittämne.....	4
Smittvägar.....	4
<i>Kontaktsmitta</i>	4
<i>Droppsmitta</i>	4
<i>Luftburen smitta</i>	5
<i>Tarmsmitta</i>	5
<i>Blodburen smitta</i>	5
<i>Insektsburen smitta</i>	5
Risk för smittspridning	5
Smittsamma sjukdomar reglerade i smittskyddslagen	5
Vårdhygieniska riktlinjer	5
Arbetsgivarens ansvar för smittrisk och smittspridning	6
<i>Arbetsmoment som innebär risk för kontakt med kroppsvätskor</i>	6
Hantering av vassa föremål	7
<i>Behållare för skärande och stickande avfall</i>	7
<i>Arbetsgivarens ansvar för skärande och stickande avfall</i>	7
Stickskada	7
<i>Vårdhygienisk kommunal riktlinje-stickskada</i>	7
Smittförande avfall.....	7
Hantering av smittförande avfall	8
<i>Emballering och märkning</i>	8
<i>Förvaring av smittförande avfall</i>	8
<i>Transport till avfallsanläggning</i>	8
<i>Lokal rutin</i>	9

Inledning

Kunskap om hygieniskt arbetssätt och följsamhet till basal hygienriktlinje är en förutsättning för att bedriva patientsäkert arbete och förebygga uppkomst av smittspridning och vårdrelaterade infektioner.

För att kunna förebygga smittspridning behövs kunskap om smittämnen och smittvägar. Den vanligaste smittvägen inom vården är kontaktsmitta via personalens händer. Nära kontakt med personer som kan innebära risk för smittöverföring förekommer inte bara inom hälso- och sjukvården utan även vid vissa moment inom omsorgen.

Syfte

Syftet med riktlinjen är att förebygga risker för smitta, förhindra smittspridning och uppkomst av vårdrelaterade infektioner samt att hantering av smittförande avfall sker på ett säkert sätt.

Smitta och smittspridning

Smitta överförs via smittämnen som sprids på olika sätt beroende på vilken smitta det handlar om. Smittrisk innebär att utsättas för smittämnen som kan orsaka infektion eller risk att bli varaktig bärare av smittämnen.

Smittämne

Smittsamma sjukdomar orsakas av olika smittämnen. De vanligaste smittämnen är bakterier och virus men även parasiter, svampar, amöbor och prioner kan leda till infektionssjukdom. Störst mängd smittämnen finns i kroppsvätskor och övriga utsöndringar. I Arbetsmiljöverkets föreskrifter: Smittrisker (AFS 2018:4) finns förteckning över smittämnen med tillhörande riskklass.

Smittvägar

Smitta förs vidare då ett smittämne överförs från en smittkälla som kan vara en människa, miljö exempelvis handtag eller livsmedel via en smittväg till en mottaglig person. Den vanligaste smittvägen inom vården är kontaktsmitta via personalens händer. Nedan beskrivs de olika smittvägarna.

Kontaktsmitta

- **Direkt kontaktsmitta:** Smittämnen överförs vid direktkontakt med den som är smittad. Exempel på direkt kontaktsmitta är hudinfektioner som impetigo (svinkoppor), herpes och vissa luftvägsinfektioner.
- **Indirekt kontaktsmitta:** Smittämnet överförs från en person till en annan via händer, kläder eller föremål som är förorenade med smittämnen. På detta vis sprids hudbakterier, tarmbakterier, multiresistenta bakterier och många virusinfektioner. Indirekt kontaktsmitta via personalens händer är den vanligaste smittvägen som förekommer i vården.

Droppsmitta

Hosta, nysningar, kräkningar och diarréer ger en dusch av droppar som innehåller smittämnen. Dessa droppar når cirka en meter innan de faller till marken. Smittämnen

överförs till slemhinna i öga, näsa eller mun. På detta vis sprids exempelvis influensa, luftvägsinfektioner och calicivirus som orsakar vinterkräksjuka.

Luftburen smitta

När fasta eller flytande partiklar tas upp i luften och bildar så kallade aerosoler är smittan luftburen.

- **Droppkärnor från/till luftvägarna:** Intorkade droppar från luftvägar sprids via luften genom inandning. På detta vis sprids vattkoppor, mässling och tuberkulos.
- **Partiklar från huden:** Hudpartiklar från stora sår/eksem sprids till luften. Dessa kan virvla upp i luften i samband med bäddning av säng och spridas till öppna sår eller falla ner på föremål och ge upphov till indirekt kontaktsmitta.
- **Från vattenledningar och ventilation** kan Legionella spridas.

Tarmsmitta

Smittämnen som utsöndras med tarminnehåll når munnen via händer, livsmedel eller vatten. Tarmsmitta kan ske via vatten och livsmedel eller via förorenade händer, kranar, spolknappar eller gemensamma handdukar. På detta vis sprids exempelvis Calicivirus, Salmonella, Hepatit A och Campylobacter.

Blodburen smitta

Smitta överförs via blod/blodprodukter/kroppsvätska in i blod/kroppsvätska hos en annan person. Exempel på blodburen smitta är hepatit B och C och HIV. Då personen inte alltid har kännedom om sin blodsmitta ska blod alltid betraktas som smittfarligt.

Insektsburen smitta

Myggor, fästingar och löss kan föra med sig bakterier och virus mellan människor och ibland djur. Insektsburen smitta är inget stort vårdhygieniskt problem i Sverige.

Risk för smittspridning

Hur stor risken för smittspridning är beror på:

- följsamhet till riktlinjer och rutiner som syftar till att bryta smittvägar
- smittämnet
- smittdosen
- smittvägarna
- personens mottaglighet

Smittsamma sjukdomar reglerade i smittskyddslagen

Vissa smittsamma sjukdomar regleras i smittskyddslagen. För dessa finns särskilda regler och framtagna vårdhygieniska riktlinjer/dokument samlade på Region Örebro läns vårdgivarwebb.

Vårdhygieniska riktlinjer

Styrdokument som är beslutade mellan kommunerna i Örebro län och Region Örebro län finns samlade på Region Örebro läns vårdgivarwebb. Här finns riktlinjer och andra vårdhygieniska dokument indelade i olika områden, exempelvis basal hygienriktlinje, blodsmitta/stickskada, influensa mm.

- Riktlinjer som är specifikt framtagna för länets kommuner finns under rubrik ”Vårdhygieniska riktlinjer kommun.”

- Kommunen kan behöva ta del av övriga vårdhygieniska riktlinjer beroende på vilken smitta det handlar om.

Hygiensjuksköterska

Vårdhygien, Region Örebro län har hygiensjuksköterska anställd med uppdrag för den kommunala hälso- och sjukvården och omsorgen (SoL och LSS). Hygiensjuksköterska erbjuder rådgivning via telefon och e-post, konsultation genom besök i verksamheten och utbildning.

Arbetsgivarens ansvar för smittrisk och smittspridning

Chef ansvarar för personalens följsamhet till Socialstyrelsens föreskrift SOSFS 2015:10 om basal hygien och AFS 2018:4.

Basal hygien är den viktigaste åtgärden för att förebygga och förhindra smittspridning. Basal hygien ska tillämpas i alla vårdssituationer och av all personal som är yrkesmässigt verksam eller under utbildning, oavsett om det finns känd smitta eller inte enligt Socialstyrelsens föreskrift. All personal ska skriva under ansvarsförbindelse gällande basal hygien i riktlinje ”Basal hygien inom kommunal vård och omsorg”.

Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd om smittrisker, AFS 2018:4

reglerar arbetsgivarens ansvar och innehåller förteckning över smittämnen med tillhörande riskklass. Det beskrivs att arbetsgivaren ansvarar för att regelbundet undersöka arbetsförhållandena och bedöma vilka risker som kan förekomma i verksamheten samt dokumentera och vidta åtgärder för att undvika smittspridning.

I samband med arbetsmoment där det finns smittrisk ska arbetsgivaren i sin undersökning och riskbedömning av arbetsförhållandena ta hänsyn till:

- Vilka arbetsmoment som kan innebära smittrisk.
- Hur smittämnen skulle kunna orsaka infektion.
- Vilka och hur allvarliga konsekvenserna kan bli.
- Under hur lång tid arbetstagare riskerar att utsättas för smittämnen i arbetet.

När smittämnet är känt ingår det i riskbedömningen att ta hänsyn till tillgänglig information om riskklass enligt förteckningen över klassificerade smittämnen. Vid tveksamhet i riskbedömning ska kontakt tas med vårdhygienisk expertis, till exempel hygiensjuksköterska.

Arbetsmoment som innebär risk för kontakt med kroppsvätskor

Vid arbetsmoment som innebär risk för kontakt med kroppsvätskor ska personlig skyddsutrustning användas som är anpassad utifrån den smittrisk som finns. Arbetstagare ska utbildas och få nödvändig information om de smittrisker som kan förekomma i verksamheten. Arbetstagare ska ha kompetens om hur man ska:

- undvika smittrisker,
- skydda sig mot stick- och skärskador i arbetet,
- följa hygienåtgärder,
- agera för att minska risken för smittöverföring,
- rapportera oönskade händelser som avvikelshantering.

Hantering av vassa föremål

Skärande och stickande föremål som kanyler, nålar, skalpeller och liknande föremål som används på människor ska vara försedda med integrerad skyddsfunktion om sådana produkter finns på marknaden. Integrerad skyddsfunktion är en skyddsfunktion som sitter ihop med ett vasst föremål så att man inte riskerar att komma i kontakt med den vassa änden efter användning.

Vassa föremål ska hanteras på ett säkert sätt och direkt efter användning läggas i behållare för skärande och stickande avfall. Skyddshylsan ska aldrig sättas tillbaka.

Behållare för skärande och stickande avfall

Vassa föremål som har varit i kontakt med kroppsvätska ska läggas i säkra behållare för skärande och stickande avfall. Detta gäller även föremål som har en integrerad skyddsfunktion, även om den har aktiverats.

Arbetsgivarens ansvar för skärande och stickande avfall

Arbetsgivaren ansvarar för:

- att det finns godkända avfallsbehållare för skärande och stickande avfall
- att behållarna är säkra mot genombrott av vassa föremål
- att behållarna inte återanvänds
- att avfallsbehållare för skärande och stickande avfall märks med orden ”skärande och stickande avfall”.

Stickskada

Stick och skärskador utgör den största risken för överföring av blodburen smitta inom vården. Sticksäkra produkter ska alltid användas för att förebygga stickskada.

Vårdhygienisk kommunal riktlinje-stickskada

Vid stickskada ska instruktioner i kommunal vårdhygienisk riktlinje ”Stickskada eller annan händelse med risk för blodsmitta” omedelbart följas.

Mer information om blodsmitta samt den kommunala riktlinjen återfinns på vårdgivarwebben under rubrik: Vårdhygieniska riktlinjer kommun-Blodsmitta/stickskada.

Smittförande avfall

Smittförande avfall är avfall som är eller bedöms kunna vara förorenat med organiskt material från vård eller undersökning av människor med känd eller misstänkt smitta tillhörande riskklass 3-4 och/eller mikroorganismer som är framodlade och tillhör riskklass 2-4 enligt förteckning över smittämnen med tillhörande riskklass i AFS 2018:4.

Avfall med stickande/skärande egenskaper som varit i kontakt med kroppsvätskor räknas som smittförande avfall. Andra exempel på smittförande avfall:

- Avfall förorenat med kroppsvätska från patient med känd eller misstänkt blodsmitta.
- Smittförande material enligt definition från mikrobiologiskt laboratorium.
- Smittförande biologiskt avfall.

Vid tveksamhet i bedömning om smittförande avfall ska kontakt tas med vårdhygienisk expertis, till exempel hygiensjuksköterska.

Hantering av smittförande avfall

I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om hantering av smittförande avfall från hälso- och sjukvården (SOSFS 2005:26 och HSLF-FS 2017:24) regleras hur avfallet ska hanteras, förvaras, märkas och transporteras.

Emballering och märkning

Det smittförande avfallet ska samlas upp i förpackningar/behållare/säck som är slagtåliga, fukttäta och som skyddar mot skär- och sticksador.

- Smittförande avfall ska samlas upp i tygodkända behållare som ska förslutas så att avfall eller smittämnen inte kan läcka ut. Om behållaren innehåller mycket vätska ska det finnas absorberande material i behållaren.
- Uppsamlingskärl till förvaring av skärande och stickande smittförande avfall ska vara UN-godkänd kanylburk som beställs från upphandlad distributör.
- Endast det avfall som anges på etiketten får läggas i behållaren.
- Om förpackningen eller behållaren är emballage för transport på väg gäller märkning och emballering enligt Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter ADR-S om transport av farligt gods.

Fyllda förpackningarna ska lämnas till ett särskilt uppsamlingsställe inför transport till avfallsanläggning.

Förvaring av smittförande avfall

Förvaring av smittförande avfall regleras av SOSFS 2005:26 och HSLF-FS 2017:24.

Smittförande avfall ska förvaras i låst utrymme, oåtkomligt för obehöriga, på ett uppsamlingsställe i avvaktan på borttransport. Uppsamlingsstället ska ha, eller ha nära anslutning till tvättställ, golvbrunn och tappställe för varmt och kallt vatten. Utrymmet ska vara synligt märkt med varningsskylt med den internationella symbolen för biologisk fara.

Uppsamlingskärl och transportkärl som användas ska vara UN-godkänt.

Smittförande avfall, förutom avfall med skärande/stickande egenskaper, som ska förvaras längre tid än ett dygn men kortare tid än sju dygn ska förvaras i ett utrymme med högsta lufttemperatur +8 grader Celsius.

Det är lämpligt att utse en ansvarig kontaktperson på uppsamlingsstället som ansvarar för hanteringen av det smittförande avfallet. Alla verksamheter som har ett uppsamlingsställe ska upprätta lokal rutin.

Transport till avfallsanläggning

Avfall med smittförande egenskaper klassas som farligt avfall och som farligt gods vid transport vilket regleras i Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter ADR-S, (MSBFS 2018:5).

Smittförande avfall som inte har konverterats till icke smittförande avfall ska förbrännas vid anläggning med tillstånd för förbränning av farligt avfall. Det smittförande avfallet ska transporteras till den avfallsanläggning som verksamheten har tecknat avtal med.

Lokal rutin

Det ska finnas lokalt upprättad rutin som beskriver verksamhetens hantering, förvaring, märkning och transport av smittförande avfall.

Lokal rutin för uppsamlingsställe ska innehålla beskrivning av:

- Vilket uppsamlingsställe rutinen avser och i vilken lokal förvaringen finns.
- Var och hur hanteringen av smittförande avfall går till samt hygienregler.
- Hur mottagandet av smittförande avfall går till.
- Vilka enheter som lämnar in smittförande avfall till uppsamlingsstället.
- Hur godset emballeras och märks upp.
- Av vem och hur transport av smittförande avfall sker.
- Vem som är utsedd kontaktperson och dennes arbetsuppgifter.